

ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Μιχαήλ Καλλέργης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισήγηση αυτή περιγράφει και σχολιάζει την εικόνα στο χώρο της ορολογίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και επιχειρεί να ανιχνεύσει τις αντίστοιχες κινήσεις και τάσεις.

Η δραστηριότητα είναι έντονη σε όλα τα επίπεδα : εθνικό, διευρωπαϊκό, ιδιωτικού τομέα κ.λπ., χαρακτηρίζεται όμως από διασπορά προσπαθειών και αποτελεσμάτων με συνέπεια σπατάλη πόρων και καθυστέρηση.

Επιβάλλεται η τόνωση της συγκέντρωσης σε επίπεδο εθνικό και διεθνές, όπως και η συνεργασία και ομογενοποίηση.

Δεν φαίνεται να διαγράφονται άμεσα αισιόδοξες προοπτικές, ιδίως λόγω της ιδιαιτερότητας του αντικειμένου που από τη φύση του είναι δυσχερές και υψηλών απαιτήσεων.

Η ευρύτερη συνειδηταποίηση της κατάστασης θα οδηγήσει, ίσως μεσοπρόθεσμα, σε άλλη, βελτιωμένη.

TERMINOLOGY PROCESSES IN EUROPE

Michael Kallergis

SUMMARY

This paper describes and comments on the state of terminology in the European Union and attempts to detect relevant movements and trends. A lot is happening at all levels: national, European, private sector, etc. However efforts and results are patchy and therefore a waste of time and resources. It is necessary to pool resources and promote cooperation and homogenisation.

Prospectives for the near future do not seem particularly bright, especially because of the specificity of the subject, with its innate difficulties and high demands. However greater awareness will lead, perhaps in the medium term, to a new, improved situation.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κείμενο αυτό ασχολείται με τις τρέχουσες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της ορολογίας και την πιθανή τους πορεία, όπως όλα αυτά τα αντιλαμβανόμαστε κατά την άσκηση της καθημερινής επαγγελματικής μας δραστηριότητας και όπως, σε συνεντεύξεις, μας τα περίγραψαν και τα σχολίασαν ορισμένα πρόσωπα που γνωρίζουν αρκετά το χώρο αυτό.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΕΝΙΚΑ

Κυρίαρχο στοιχείο στους κύκλους που ενδιαφέρουν οι διεργασίες ορολογίας είναι ο αιφνιδιασμός και η έκπληξη. Πράγματι, ενώ πριν από μερικά χρόνια οι κύκλοι αυτοί ήταν καθαρά και σταθερά οριοθετημένοι (διεθνείς συνθήκες σε επίπεδο δικαίου, ακαδημαϊκός χώρος, δημοσιογραφία, τέχνη), σήμερα όλο και περισσότεροι ανακαλύπτουν την ανάγκη υψηλών ποιοτικών απαιτήσεων μετάφρασης ξένων όρων (βιομηχανία, παροχή σχετικών υπηρεσιών, εκπαίδευση, μέσα ενημέρωσης κ.λπ.)

Λόγοι που συνετέλεσαν στις εξελίξεις αυτές είναι η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (μεταφορά νομοθεσίας και νέων εννοιών στα εθνικά δίκαια, ανάγκες μετάφρασης και διερμηνείας), η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η ανάπτυξη των επικοινωνιών, η διαρκώς αύξουσα κινητικότητα στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης καί άλλοι.

Η ραγδαία λοιπόν διεύρυνση των αναγκών είχε σαν αποτέλεσμα την ταχύρρυθμη άνοδο της σχετικής παραγωγής και ζήτησης. Η ποσότητα όμως είχε μοιραία επιπτώσεις στην ποιότητα. Οι δυσκολίες που ανεφύησαν επιτάθηκαν από την πολυπλοκότητα και την απαιτητικότητα του ίδιου του αντικειμένου. Τότε διαπιστώθηκαν τεράστιες ανάγκες σε κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό (ορολόγους) με αίσθηση και σεβασμό για τον "όρο" και την τύχη του. Πολλοί είναι σήμερα αυτοί που θεωρούν εαυτούς γνώστες και αρμόδιους, ενώ άλλοι θεωρούν την ορολογία εργασία απλούστατη.

Αναπτύχθηκε έτσι μια δραστηριότητα έντονη αλλά κατακερματισμένη, με παραγωγή ποσοτικά σημαντική αλλά προσιτή συχνότατα σε στενό κύκλο χρηστών.

Αξίζει ίσως να σημειωθεί εδώ ότι, κατά τη γνώμη ορισμένων, οι ασυμβατότητες αυτές "βαίνουν διευρυνόμενες".

Άλλο σημείο χαρακτηριστικό της τωρινής κατάστασης είναι ότι από πολλούς, συχνά κινούμενους κοντά σε κέντρα λήψης σχετικών αποφάσεων, συγχέονται οι ρόλοι της πληροφορικής, την οποία θεωρούν "το παν", και της γλωσσικής συνιστώσας/επεξεργασίας της ορολογίας, της οποίας το ρόλο υποτιμούν.

Στο περιβάλλον αυτό, συχνά ελάχιστες είναι οι πιθανότητες επιτυχίας πολλών από τις αναλαμβανόμενες σε διάφορα επίπεδα δράσεις. Γιατί, πώς είναι δυνατόν όντως να επιτύχει φιλόδοξους στόχους η συνεργασία μεταξύ εταιρών άνισων, με άνισες δυνατότητες προσφοράς, όπως π.χ. ενός σημαντικού κέντρου, υψηλού επιπέδου, μεγάλης χώρας, με μικρών δυνατοτητων εταιρους, π.χ. μικρής χώρας, οι οποίοι ουσιαστικά επιδιώκουν να "λάβουν";

Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ

Στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικρατεί η "μεταβλητή γεωμετρία".

Για τη γαλλική γλώσσα μητροπολιτικό ρόλο παίζει η Γαλλία όπου, από παράδοση, για θέματα γλώσσας και ορολογίας υπάρχει μεγάλη ευαισθησία. Βασικό χαρακτηριστικό της κατάστασης εδώ αποτελεί η κρατική παρέμβαση. Κεντρική θέση στη σχετική δομή κατέχουν τα Conseil International de la Langue Francaise (CILF), με έδρα το Παρίσι, και το Institut National de la Langue Francaise (INaLF).

Το πρώτο λειτουργεί σε επίπεδο πολιτικό. Διοικείται από διεθνή εκτελεστική επιτροπή και κατευθύνει τις επίσημες ενέργειες που αναλαμβάνονται στους τομείς της γλώσσας και της ορολογίας, ακόμη και σε νομοθετικό επίπεδο. Ο ρόλος του δεύτερου είναι πιο πρακτικός, εκτελεστικός.

Σημαντική αίσθηση προκάλεσε πριν λίγα χρόνια (μέσα της τρέχουσας δεκαετίας) η έκδοση του περίφημου "Loi Toubon, sur l'usage de la langue française", σκοπός του οποίου είναι η προστασία της γαλλικής γλώσσας από την επίδραση και διείσδυση σε αυτή ξένων όρων. Το νομοθέτημα αυτό επικρίθηκε, χαρακτηρίστηκε ως υπερβολικό αλλά σηματοδότησε εξελίξεις.

Η Γαλλία καυχάται, και φαίνεται όχι άδικα, ότι συγκαταλέγεται μεταξύ των ολίγων χωρών που διαθέτουν νομοθεσία για την ορολογία. Σε κάθε υπουργείο υφίσταται μια Commission Ministerielle de Terminologie, ρόλος της οποίας είναι η έκδοση διαταγμάτων που δημοσιεύονται στη γαλλική εφημερίδα της κυβέρνησεως. Προϊόν αυτής της δραστηριότητας είναι τα "Dictionnaire des termes officiels", όπου περιλαμβάνεται η επίσημη ορολογία που επιβάλλεται να χρησιμοποιείται σε επίπεδο διοίκησης.

Την ύψιστη όμως αρμοδιότητα στο χώρο αυτό κατέχει η Γαλλική Ακαδημία η οποία, στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της για το περίφημο λεξικό, εξετάζει όλη την παραγόμενη ορολογία και έχει τον τελευταίο λόγο γι αυτήν.

Παράλληλα με τη δρακόντεια αυτή προσέγγιση, το Centre de Terminologie et de Neologie (CTN) παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς και διαμορφώνει τους νεολογισμούς, με αρκετή επιτυχία. Το κέντρο αυτό εξαρτάται από το INaLF. Στις δραστηριότητες του CTN περιλαμβάνεται και η έκδοση του εξαμηνιαίου περιοδικού "La banque des mots".

Απόλυτα "στοιχισμένος και ζυγισμένος" με το σύστημα αυτό κινείται ο AFNOR (Γαλλικός οργανισμός τυποποίησης, του οποίου η ορολογία έχει ισχύ νόμου. Ο ρόλος του AFNOR είναι ταυτόχρονα κανονιστικός αλλά και συμβουλευτικός, όποτε αυτό του ζητηθεί.

Συμβουλευτικός ρόλος ασκείται και σε επίπεδο ακαδημαϊκό, ανάλογα με τον τομέα εξειδίκευσης. Έτσι, πχ για θέματα ιατρικής ορολογίας, η πρωτοβουλία περιέρχεται στην ιατρική σχολή του πανεπιστημίου της Λυών.

Ενδιαφέρουσα εξέλιξη στο επίπεδο αυτό αποτελεί η συμφωνία μεταξύ του INaLF και κάποιου τμήματος του πανεπιστημίου της Γκρενόμπλ το οποίο εξαρτάται από το Centre National de Recherche Scientifique - CNRS.

Στον ιδιωτικό τομέα, κάποιες μεγάλες επιχειρήσεις αναπτύσσουν σχετική δραστηριότητα τόσο για την κάλυψη ιδίων αναγκών όσο και για την προσφορά υπηρεσιών επ' αμοιβή, σε άλλους (παραδείγματος χάρη, Aerospatiale στην αεροδιαστημική, Framatom στα πυρηνικά και άλλοι.).

Σε πολλές από τις πρωτοβουλίες της Γαλλίας για τη γλώσσα και την ορολογία συνεργάζονται πλήρως και άλλες γαλλόφωνες χώρες, όπως το γαλλόφωνο τμήμα του γειτονικού Βελγίου. Θεμελιώδη εξέλιξη στη συνεργασία των δύο αυτών χωρών απετέλεσε νομοθέτημα γνωστό ως Decret Spaak, από το όνομα της ομώνυμης πολιτικού. Το διάταγμα αυτό ενσωματώνει στη νομοθεσία του Βελγίου τη σχετική γαλλική νομοθεσία.

Στον τομέα της διεθνούς συνεργασίας πρέπει να αναφερθεί η συνεργασία με τη μεγάλη канаδική βάση Terminium. Δυστυχώς, οι Γάλλοι δεν διαθέτουν κάτι ανάλογο. Κάποια πρωτοβουλία που είχε αναληφθεί κατά τη δεκαετία του '80 (FRANTERM) δεν στέφθηκε από επιτυχία. Ετσι, παρά τα σημαντικότερα μέτρα, στη Γαλλία η ορολογία λειτουργεί μεν πολύ ικανοποιητικά, παραμένει όμως διάσπαρτη.

Διαφορετικές είναι οι κατευθύνσεις που ακολουθούνται στη Γερμανία. Οι DIN περιλαμβάνουν και πρότυπα ορολογίας ευρέως συμβατά προς τα πρότυπα ISO ενώ η γερμανική τυποποίηση με τη NAT (Normenausschuß Terminologie) έχει δημιουργήσει και συντηρεί τη βάση DIN-TERM που περιλαμβάνει την τεχνική ορολογία των προτύπων της. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη χώρα αυτή, παράλληλα προς τη μέριμνα για την κάλυψη των εθνικών αναγκών, πραγματοποιήθηκε στροφή/άνοιγμα προς τις δραστηριότητες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και διευρωπαϊκό, προς πολλές άλλες γλώσσες : ορολογία σε συνεργασία με την Ευρώπη και για την Ευρώπη. Οι σχετικοί ισχυρότατοι οργανισμοί DTT/DTI (Deutscher Terminologietag/Deutsches Institut für Terminologie) και RADT (Rat für Deutsche Terminologie) δίδουν πια έμφαση, εκτός από την έρευνα, στην ενοποίηση/συγκεντροποίηση της ορολογικής δραστηριότητας, στη διεθνοποίηση και στη συνεργασία, φυσικά κατά τρόπο γερμανικά συστηματικό και αποτελεσματικό.

Σε σημαντικό βαθμό στη δραστηριότητα αυτή είναι παρόντες κυρίως οι Αυστριακοί αλλά και οι Ελβετοί. Το πρόβλημα των αυστριακών ιδιωματισμών εκδηλώθηκε αρκετά έντονα μετά την προσχώρηση της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πολύ πρόσφατη εξέλιξη για τη γερμανική ορολογία/γλώσσα αποτελεί η προώθηση στην Κολωνία φιλόδοξου σχεδίου για τη συγκρότηση μεγάλης βάσης ορολογίας όπου θα "περιέχονται" όσες άλλες γερμανικές βάσεις υπάρχουν (Fachhochschule Köln, καθηγητής Schmitz).

Η Ισπανική γλώσσα είναι η τρίτη ομιλούμενη γλώσσα στον κόσμο και επίσημη γλώσσα του ΟΗΕ. Στο πλαίσιο του διεθνούς αυτού ρόλου προχωρεί, με συνεργασία όλων των ισπανόφωνων χωρών, ένα σημαντικότατο έργο που συνίσταται σε μεγάλη "πανισπανική" βάση ορολογίας.

Όσον αφορά το ισπανικό κράτος, ο ρόλος του στα σχετικά θέματα μπορεί να χαρακτηριστεί μάλλον υποτονικός. Στο ενεργητικό του καταγράφεται πάντως η δημιουργία, πριν επτά περίπου χρόνια, σε διάφορα ισπανικά πανεπιστήμια (Μαδρίτης, Βαρκελώνης, Σαλαμάνκας, Γρανάδας), σχολών μετάφρασης, διερμηνείας και ορολογίας.

Σημαντικούς πόλους στο χώρο της επιστημονικής ορολογίας αποτελούν το Consejo Superior de Investigaciones Cientificas, φορέας ανάλογος του γαλλικού CNRS, και ο ισπανικός οργανισμός τυποποίησης, ενώ η Ισπανική Ακαδημία δραστηριοποιείται στη λεξικογραφία.

Σημαντικές δραστηριότητες ορολογίας αναπτύσσονται επίσης σε διάφορες μεγάλες βιομηχανικές και άλλες επιχειρήσεις, πχ σε τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες, η φαρμακοβιομηχανία και άλλοι.

Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί η στρατηγική που ακολουθείται στην Ισπανία από μειονοτικές γλώσσες όπως τα καταλανικά και τα βασκικά : όλα τα επίσημα κείμενα μεταφράζονται στις γλώσσες αυτές και στη συνέχεια αποδελτιώνονται.

Και στην Ισπανία, στο χώρο της ορολογίας επικρατεί η διασπορά, οπότε είναι επιτακτικές οι ανάγκες συγκέντρωσης, και συνεργασίας.

Σε αρκετά δύσκολη θέση φαίνεται ότι βρίσκονται οι Δανοί εραστές της ορολογίας. Στα τυπικά προβλήματα που οφείλονται στο γεγονός ότι πρόκειται για "μικρή" γλώσσα προστίθεται η αδιαφορία των δυνητικών χορηγών, συμπεριλαμβανομένου και του δανικού κράτους. Ας μη μας διαφεύγει βέβαια ότι σχεδόν όλοι οι Δανοί μιλούν τέλεια αγγλικά...

Ετσι, για λόγους οικονομικούς, κάποια υπηρεσία ορολογίας που συστήθηκε κατά τη δεκαετία του '50 στον οργανισμό τυποποίησης της Δανίας, τον Dansk Standard, ήταν εξαιρετικά βραχύβια. Πάντως, ο Dansk Standard έχει εκπονήσει πρότυπα για την ορολογία αλλά και πρότυπη ορολογία για διάφορους τεχνικούς τομείς, με βάση τα πρότυπα ISO.

Μιλήσαμε για εραστές γιατί πραγματικά το ενδιαφέρον για την ορολογική δραστηριότητα στη χώρα αυτή συγκεντρώνεται γύρω από κάποιους ανθρώπους που εδώ και εικοσιπέντε περίπου χρόνια ίδρυσαν την ομάδα "Terminologigruppen", με σκοπό την προώθηση της ορολογικής δραστηριότητας στη χώρα. Στόχος τους ήταν και είναι όχι η παραγωγή ορολογίας αλλά η ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών και η παρακολούθηση των εξελίξεων. Η ομάδα φιλοξενείται από την Ανώτατη Σχολή Οικονομικών Σπουδών που

περιλαμβάνει και τμήματα γλωσσών, μετάφρασης και διερμηνείας. Η σχολή είναι η μοναδική στη χώρα όπου διδάσκεται η ορολογία.

Πρόσφατη εξέλιξη (αρχές του 1999), ήταν η ίδρυση της ομάδας DANTERM, σκοπός της οποίας είναι η παροχή υπηρεσιών ορολογίας κατά τρόπο όμως "κερδοφόρο". Η DANTERM συγκροτήθηκε μετά από προσπάθειες της Terminologiengruppen - ενδεχομένως και με την αξιοποίηση θετικής συγκυρίας, στην ανάπτυξη της οποίας συνετέλεσε κάποιο έργο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στη χρηματοδότηση συμμετέχουν το δανικό κράτος και μεγάλες επιχειρήσεις (τράπεζες, ασφαλιστικές επιχειρήσεις, βιομηχανίες), που αποκτούν, σε αντάλλαγμα, μέσω της DANTERM τεχνογνωσία για τη συγκρότηση και τη συντήρηση βάσεων ορολογίας, καταβάλλοντας σχετική συνδρομή. Η DANTERM έχει σαν πρότυπο την αντίστοιχη επιτυχημένη ομάδα της Σουηδίας, την TNC, φοβάται όμως ότι οι συνδρομητές της θα παύσουν να πληρώνουν και θα την εγκαταλείψουν όταν κάποια στιγμή θα είναι μόνοι τους σε θέση να διαχειριστούν τις ανάγκες ορολογίας τους.

Πάντως, από μια άλλη Σκανδιναβική χώρα, τη Σουηδία, προέρχονται τα πιο αισιόδοξα μηνύματα που καταγράψαμε. Εδώ και είκοσι - εικοσιπέντε χρόνια στη χώρα αυτή συνειδητοποιήθηκε εντονότατα η ανάγκη να απλουστευθεί ουσιαστικά η νομοθεσία από άποψη γλωσσική ώστε να είναι απλά γραμμένη και κατανοητή από όλους τους πολίτες της χώρας.

Ο σκοπός αυτός επετεύχθη όταν στο υπουργείο δικαιοσύνης συστάθηκε η Granskningsenheten, Justitiedepartementet (Επιτροπή αναθεώρησης στο υπουργείο δικαιοσύνης), με αποστολή τη γλωσσική επεξεργασία των νομοσχεδίων.

Ας σημειωθεί ότι η ίδια προσέγγιση ακολουθήθηκε σχετικά πρόσφατα για τη μετάφραση των ευρωπαϊκών συνθηκών και του παραγώγου δικαίου, που επιπλέον έχουν διαφυλαχθεί από ξένους τύπους και όρους.

Σύμφωνα με κάποια τακτική που ακολουθείται πάγια στη Σουηδία, η υπηρεσία που αναφέρθηκε παραπάνω αποτελεί μέλος άλλου, ευρύτερου σχηματισμού, του Spraknardsgruppen (όμιλας για τη διαφύλαξη της γλώσσας). Αυτός είναι ο βασικός εθνικός οργανισμός ο αρμόδιος για θέματα γλώσσας και ορολογίας, με αποστολή το συντονισμό και την εναρμόνιση στον τομέα της ορολογίας καθώς και την επίλυση εντοπιζόμενων προβλημάτων. Εκτός από τη Granskningsenheten, Justitiedepartementet, μέλη της Spraknardsgruppen αποτελούν το Svenska Spraknamnden (Συμβούλιο για τη σουηδική γλώσσα) με ρόλο περισσότερο πρακτικό (παραδείγματος χάρη εδώ μπορεί κανείς ακόμη και να τηλεφωνήσει, ζητώντας πληροφορίες για συγκεκριμένα προβλήματα ορολογίας, όπως απόδοση ξένων όρων στα σουηδικά), το Tekniska nomenklaturcentralen (TNC), οργανισμός με μεγάλο κύρος που έχει ως αντικείμενο την τεχνική ορολογία και εργάζεται για τον οργανισμό τυποποίησης της Σουηδίας και πολλοί άλλοι.

Αξιοσημείωτο ρόλο στον τομέα αυτό παίζει η Σουηδική Ακαδημία, που κάθε χρόνο δημοσιεύει επίσημη έκδοση με εγκεκριμένες γλωσσικές μεταβολές, όρους και νεολογισμούς. Λόγω των ραγδαίων εξελίξεων στο χώρο της πληροφορικής, η σχετική ορολογία αντιμετωπίζεται από την ειδική ομάδα Datatermgruppen. Αυτή εκδίδει καταλόγους όρων που τίθενται σε δημοσία κρίση και στη συνέχεια οριστικοποιούνται. Η ομάδα αυτή συνεργάζεται με το Πολυτεχνείο της Στοκχόλμης.

Εκτός από το TNC που συχνά αναλαμβάνει και έργα στο πλαίσιο διαγωνισμών, στην παραγωγή ορολογίας δραστηριοποιούνται και ο σουηδικός οργανισμός τυποποίησης, Standardiseringskommissionen i Sverige (SIS), στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του. Επίσης, μεγάλες επιχειρήσεις όπως π.χ. η Ericsson ή η Volvo, συμμετέχουν ενεργά στη μετάφραση και την ορολογία, και μάλιστα έχουν αναπτύξει σημαντικές βάσεις.

Ενδιαφέρον είναι ότι οι αρμοδιότητες των οργανισμών αυτών είναι σαφώς οριοθετημένες και σεβαστές. Το σύστημα λειτουργεί θαυμαστά και θα μπορούσε να ληφθεί σαν υπόδειγμα για όσους το γνωρίζουν.

Σε επίπεδο κοινοτικών οργάνων οι Σουηδοί έχουν επίσης προηγηθεί όλων των άλλων. Αμέσως μετά την προσχώρηση της χώρας, με πρωτοβουλία κάποιων ορολόγων και μεταφραστών οργανώθηκε και λειτούργησε στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες η διοργανική ομάδα EG-institutionernas svenska sprakvardsgrupp όπου, σε στενή επαφή και συνεργασία με τις άλλες αρμόδιες ομάδες της Σουηδίας, διαμορφώνεται σωστά το κοινοτικό ιδιόλεκτο. Η ομάδα αυτή αποτελεί μέσον αμφίδρομης επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των σουηδών μεταφραστών που εργάζονται στα κοινοτικά όργανα και των υπουργείων και άλλων φορέων της χώρας τους, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται και στα δύο αυτά σύνολα η ίδια ορολογία. Η ομάδα συνεδριάζει στις Βρυξέλλες ή στο Λουξεμβούργο κάθε δίμηνο (που μάλλον θα γίνει τρίμηνο ή τετράμηνο), με φυσική συμμετοχή εκπρασώπων από υπουργείο και αρμόδιους φορείς της Σουηδίας.

Γενικά, στον τομέα της γλώσσας και της ορολογίας θεωρείται ότι θα επιτευχθεί περαιτέρω πρόοδος όταν θεσπισθεί και τεθεί σε εφαρμογή νέο πρόγραμμα για την προστασία της εθνικής γλώσσας που μετά από εντολή της κυβέρνησης εξεπόνησε και δημοσίευσε το Svenska Spraknamnden.

Ενδιαφέρον νέο που αφορά τις Σκανδιναβικές χώρες αποτελεί πρωτοβουλία, στο πλαίσιο έργου του προγράμματος MLIS της Γενικής Διεύθυνσης XIII της ΕΕ, για τη δημιουργία της κοινής βάσης ορολογίας Nordterm bank για τις σκανδιναβικές γλώσσες. Η βάση αυτή θα συμπεριλαμβάνει, χωρίς να συγχωνεύει, τις ήδη υφιστάμενες βάσεις ορολογίας στις χώρες αυτές.

Εντυπωσιακές και, σε μερικές περιπτώσεις καταλυτικές, είναι οι εξελίξεις στις Κάτω Χώρες. Εδώ κεντρική θέση στο σύστημα γλώσσα/ορολογία κατέχει η τεράστιου κύρους

Nederlandse Taalunie (NTU), διακρατικός οργανισμός Κάτω Χωρών/Βελγίου από το 1980. Η Taalunie εκδίδει κατά καιρούς δημοσιεύσεις, συμβάλλει στην πραγματοποίηση έργων, προωθεί ενεργό και δυναμικά εξελίξεις στον τομέα της γλώσσας και της ορολογίας. Συνεργάζεται στενά με τους υπόλοιπους εταίρους, στους οποίους συγκατολούνται το Nederlands Normalisatie - Instituut (NNI), το Belgisch Instituut voor Normalisatie (BIN), οι γλωσσικές σχολές των πανεπιστημίων, ο οργανισμός Van Dale Lexicografie n.v., η Gemeenschap van Nederlandstalige Universiteiten (GeNT), όπου επίσης συμμετέχουν τα πανεπιστήμια του ολλανδόφωνου Βελγίου (Αμβέρσας, Γάνδης, Λουβέν κ.λπ.) και άλλων ολλανδόφωνων χωρών.

Η Taalunie μαζί με τους δύο οργανισμούς τυποποίησης, των Κάτω Χωρών και του Βελγίου, συγκροτούν ένα όργανο που λέγεται Samenwerkingsverband voor Nederlandse Terminologie (SaNT) και αποτελεί μόνιμη ομάδα εργασίας. Το όργανο αυτό θα μπορούσε να περιγραφεί μάλλον σαν πλατφόρμα συνεργασίας στον τομέα της ορολογίας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι για τις Κάτω Χώρες και το Βέλγιο οι μεταφράσεις των διεθνών συμβάσεων καθώς και του κοινού δασμολογίου και άλλων συναφών κειμένων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (κείμενα από τα πλουσιότερα σε ορολογία) εκπονούνται και θεσπίζονται από κοινού. Επίσης η μετάφραση της Επίσημης Εφημερίδας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ισχύει εξίσου και για τις δύο χώρες. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά τα τελευταία εκατό χρόνια καταγράφηκε σημαντική γλωσσική - ορολογική προσέγγιση του φλαμανδικού ιδιώματος προς τη γλώσσα της Ολλανδίας.

Ας σημειωθεί ότι ο ιδιωτικός τομέας των Κάτω Χωρών στο χώρο της ορολογίας είναι εξαιρετικά ενεργός, με σημαντικές πρωτοβουλίες και συνεργασίες.

Γενικά, το παράδειγμα των ολλανδόφωνων είναι εντυπωσιακό και ενθαρρυντικό για τις "μικρές" αποκαλούμενες γλώσσες.

Αντίθετα, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ορολογικά γόνιμος ο χώρος της πορτογαλικής γλώσσας. Η χώρα αυτή δεν φαίνεται να έχει ακόμη χαράξει γλωσσική πολιτική για την ίδια και τους υπόλοιπους "Lusophones".

Η Comunidade dos Países de Língua Portuguesa (CPLP), όπου συμμετέχουν η Βραζιλία και χώρες της Αφρικής όπως η Αγγόλα, η Μοζαμβίκη, έχει πολιτικό χαρακτήρα. Συνεδριάζει μερικές φορές το χρόνο αλλά δεν ασχολείται με θέματα γλωσσικά, παρόλο που η πορτογαλική γλώσσα είναι η πέμπτη στον κόσμο από άποψη πλήθους που τη μιλά.

Στο χώρο της τυποποίησης, το Instituto Portugues da Qualidade (IPQ) αφενός περιορίζεται σε αντικείμενα τεχνικού ενδιαφέροντος και αφετέρου ακολουθεί πολιτική απόλυτα κλειστή. Τα πρότυπα είναι εξαιρετικά ακριβά και το σχετικό ορολογικό κεκτημένο δεν είναι προσιτό σε τρίτους, ακόμη και ειδικά ενδιαφερόμενους.

Παρόμοια είναι η τύχη και της ορολογικής παραγωγής σημαντικών φορέων όπως

ειδικών υπηρεσιών υπουργείων (παραδείγματος χάρη για τα μεταλλεία) ή εξειδικευμένου αντικειμένου κέντρων (παραδείγματος χάρη για την ωκεανογραφία), καθώς και της ορολογίας της παραγόμενης από επιχειρήσεις για την κάλυψη ιδίων αναγκών. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι συχνά η ορολογία της κατηγορίας αυτής είναι χαμηλής ποιότητας και παράγεται χωρίς να ακολουθούνται κανόνες, πράγμα που αντανακλάται, παραδείγματος χάρη, στις μεταφράσεις οδηγιών που συνοδεύουν συσκευές και προϊόντα.

Εδώ και δύο περίπου χρόνια στην Πορτογαλία ιδρύθηκε το Centro Portugues de Terminologia, με πρωτοβουλία πανεπιστημιακών κύκλων, όπως του τμήματος κλασικών γλωσσών του Πανεπιστημίου της Λισαβόνας και του Universidade Nova. Το κέντρο αυτό αντιμετωπίζει δυσχέρειες οικονομικές με ό,τι αυτό συνεπάγεται (στέγη, γραμματειακή υποστήριξη) ενώ ο ρόλος του δεν είναι σαφώς καθορισμένος, περιγράφεται όμως σαν κάποια αποστολή συγκέντρωσης και συντονισμού.

Άλλη οργανωμένη προσπάθεια αποτελεί η TERMIP - Associação Portuguesa de Terminologia, με σκοπούς όπως η παρακολούθηση του χώρου, η πληροφόρηση, η διοργάνωση συνεδρίων, κάποια τακτική έκδοση.

Η προσφορά των σχετικών υπηρεσιών από ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν είναι βιώσιμη. Υπηρεσίες ορολογίας παρέχονται, αν ζητηθούν, από επιχειρήσεις λογισμικού ή γραφεία μεταφράσεων.

Στον χώρο της εκπαίδευσης, η ορολογία δεν διδάσκεται υποχρεωτικά στις σχολές μετάφρασης. Διδάσκεται μόνον στο πλαίσιο του τρίτου κύκλου σπουδών, στο Universidade Nova.

Η διασπορά των προσπαθειών και η απουσία σοβαρών και έγκυρων πρωτοβουλιών για την πορτογαλική γλώσσα συνθέτουν εικόνα μάλλον απαισιόδοξη, που δεν υπόσχεται τίποτε για το προβλεπτό μέλλον.

Ανάλογη είναι η κατάσταση στην Ιταλία. Δεν απαντάται κρατική παρουσία στην ορολογική δραστηριότητα. Σημοντική πρωτοβουλία αποτελεί ο οργανισμός ASS.I.TERM, που έχει συγκροτηθεί από πανεπιστημιακούς. Ο ASS.I.TERM οργανώνει συνέδρια, παρακολουθεί τις εξελίξεις, πληροφορεί, κυκλοφορεί περιοδική έκδοση, διατηρεί κόμβο στο Διαδίκτυο και προωθεί τη δημιουργία μεγάλης βάσης δεδομένων με εξειδικευμένη βασικά ορολογία. Η βάση αυτή δεν αναμένεται ότι θα συγκροτηθεί πολύ σύντομα.

Στον ASS.I.TERM μετέχουν ως μέλη διάφοροι ενδιαφερόμενοι όπως πανεπιστήμια, η Unìon Latine, η ACCADEMIA DELLA CRUSCA. Η τελευταία έχει συσταθεί με πρωτοβουλία πανεπιστημιακών και αποτελεί φορέα για την προστασία της γλώσσας. Η δραστηριότητά της είναι μάλλον περιορισμένη : περιοδική έκδοση φυλλαδίου, διάφορα διαβήματα, παροχή συμβουλών - πρόταση θέσεων και ανάλογες ενέργειες.

Στον τομέα της τυποποίησης, το Ufficio di Normalisastione Italiano (UNI) συνοδεύει πρότυπά του με δίγλωσσους καταλόγους όρων και ορισμούς, ακολουθώντας συχνά τον ISO.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι έχει αναπτυχθεί απευθείας συνεργασία μεταξύ του δραστήριου σχετικού τμήματος του πανεπιστημίου της Τεργέστης και υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η συνεργασία έχει τη μορφή συμφωνίας και προβλέπει την ανταλλαγή υλικού ορολογίας που παράγεται στις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με ορολογικές εργασίες (πχ λεξιλόγια) εκπονούμενες από σπουδαστές σχολών μετάφρασης στο πλαίσιο διδακτορικών διατριβών τους. Το αποτέλεσμα φαίνεται ότι παρουσιάζει ποσοτικό και ποιοτικό ενδιαφέρον και για τις δύο πλευρές. Ας σημειωθεί ότι ανάλογη συμφωνία έχει συναφθεί με τη σχολή της Γενεύης.

Από τις ιταλικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο αυτό γνωστή είναι η επιχείρηση μεταφράσεων LOGOS με το πολύγλωσσο ηλεκτρονικό λεξικό της.

Τέλος, ο καθηγητής Michele Cortelazzo, των πανεπιστημίων Πάδουας και Τεργέστης έχει συγκροτήσει βάση νεολογισμών προσιτή στο κοινό.

Και στην Ιταλία δεν υπάρχει τίποτε το θεαματικό ούτε πολλές ελπίδες για κάτι τέτοιο, εκτός αν η δημιουργία της νέας βάσης κρύβει θετικές εκπλήξεις.

Με έκπληξη διαπιστώσαμε ότι ελάχιστα μόνο στοιχεία καταφέραμε να συγκεντρώσουμε για τη Μεγάλη Βρετανία, και αυτά με δυσκολία. Φθάσαμε ως τη δραστηριότητα του βρετανικού οργανισμού τυποποίησης και διαπιστώσαμε ότι και εδώ, όπως τα πρότυπα άλλων χωρών, αρκετά συνοδεύονται από λεξιλόγια με τη σχετική ορολογία. Στη χώρα αυτή σημαντική είναι η δραστηριότητα στη μετάφραση και την ορολογία, αλλά σε επίπεδο ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ας μη λησμονείται πάντως ότι σημαντικότερο μέρος της ορολογίας παράγεται στην αγγλική γλώσσα.

Σημαντικότερη είναι η ανάπτυξη τόσο της μεταφραστικής όσο και της ορολογικής δραστηριότητας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου. Εδώ, εκτός από την τοπική γλώσσα της οπαίας η χρήση περιορίζεται μεταξύ των Λετσεμβουργίων, χρησιμοποιούνται ευρύτατα η γαλλική και η γερμανική με τις οπαίες βασικά ασχολούνται οι αντίστοιχες χώρες. Παρόλα αυτά, λόγω υψηλής ζήτησης των σχετικών υπηρεσιών, συγκεντρώνονται εδώ αρκετές και σημαντικές επιχειρήσεις, συχνά πολυεθνικές, που προσφέρουν υπηρεσίες μετάφρασης και ορολογίας.

Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΕ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

Σε επίπεδο οργανισμών τυποποίησης είναι γνωστή η συμβολή των CEN και CENELEC καθώς και των EURONORMES σε επίπεδο ευρωπαϊκό.

Οι ακαδημαϊκοί κύκλοι φαίνεται να δουλεύουν όπως πάντα, φυσικά εκσυγχρονιζόμενοι και προσαρμοζόμενοι στις νέες συνθήκες και τεχνολογίες. Δηλαδή,

όπως τους βλέπουν άλλοι αλλά και ορισμένα μέλη τους, κινούνται με τις δικές τους "ακαδημαϊκές" προτεραιότητες, μάλλον, με κάποιες εξαιρέσεις, συχνά κλειστοί και με περιορισμένη ουσιαστική συμβολή στην επίλυση των προβλημάτων της υφιστάμενης κατάστασης.

Όσον αφορά τη διδασκαλία, η ορολογία διδάσκεται σε σχολές μετάφρασης σε διάφορα επίπεδα (Τεργέστη, Γαλλία, Βρυξέλλες). Φαίνεται όμως ότι δεν θα ήταν σκόπιμη η απονομή ειδικού διπλώματος. Σε κάποιες περιπτώσεις που αυτό επιχειρήθηκε, παρουσιάστηκε το πρόβλημα της απορρόφησης των, διαρκώς αυξανόμενου πλήθους, αποφοίτων.

Στη διδασκαλία, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η εξεύρεση κατάλληλων διδασκάλων. Σημειώνεται εδώ η παρουσία δύο τύπων "εκπαιδευτών" : των "θεωρητικών" που προέρχονται από τον ακαδημαϊκό χώρο και των "πρακτικών", που προέρχονται από χώρους παραγωγής ορολογίας. Η βασική διαφορά των δύο αυτών τύπων είναι ότι οι πρώτοι ακολουθούν προσέγγιση θεωρητική, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, ενώ οι άλλοι προσέγγιση πιο εφαρμοσμένη. Οι δεύτεροι είναι σαφώς λιγότεροι. Δεν διαθέτουν χρόνο να ασχοληθούν με την εκπαίδευση.

Ο ιδιωτικός τομέας αντιλήφθηκε ταχύτατα την ανάπτυξη της σχετικής αγοράς η οποία, σύμφωνα με τα στοιχεία κάποιας κοινοτικής έκθεσης, μεταξύ 1994-97 αναπτύχθηκε με ρυθμό 55% από άποψη δραστηριότητας αλλά με ταυτόχρονη αύξηση της απασχόλησης μόνο κατά 18%, και πραγματοποιεί σημαντικά βήματα γρήγορης και αποτελεσματικής προσαρμογής.

Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι τα προϊόντα ορολογίας που ιδιώτες ή άλλοι προμηθεύονται επ' αμοιβή από ιδιωτικές επιχειρήσεις αποτελούν περιουσία τους, την οποία, όπως είναι ευνόητο και θεμιτό, συνήθως δεν αφήνουν να φύγει από τον έλεγχό τους.

Η προσφορά ειδικών υπηρεσιών ορολογίας, συχνότατα συνοδευόμενη από την προσφορά μεταφραστικών και άλλων γλωσσικών υπηρεσιών, αναπτύσσεται και οι σχετικές επιχειρήσεις προχωρούν κερδίζοντας πείρα, αναπτύσσοντας εργαλεία, μέγεθος και συνεργασίες ώστε να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε ευρύτερο οριζόντιο επίπεδο (περισσότερες γλώσσες και χώρες).

Αίτημα εκπροσώπων του τομέα αυτού αποτελεί η αύξηση της συνεργίας με τον ακαδημαϊκό χώρο, ο οποίος, κατά την άποψή τους, θα μπορούσε να συμβάλλει περισσότερο και αποτελεσματικότερα, συνεργαζόμενος και λειτουργώντας πιο "εφαρμοσμένα".

Καταλυτικός είναι επίσης ο ρόλος ορισμένων επαγγελματικών ενώσεων όπως η EAFT που οργάνωσε το Μάιο το συνέδριο του Παρισιού με σκοπό την προώθηση της

προσέγγισης και της συνεργασίας στην παραγωγή τεχνογνωσίας και ορολογίας και την ανάλυση της σχετικής ζήτησης. Την ευφορία που ακολούθησε το συνέδριο διαδέχθηκε, δυστυχώς, φάση που δικαιολογεί κάποιο σκεπτικισμό αλλά πολλές φορές έτσι προχωρούν τα πράγματα : "πριονωτά".

Βέβαια, παντού οι εξελίξεις σημαδεύονται από την προσωπικότητα και τις επιλογές εκείνων που πρωταγωνιστούν, μεταξύ των οποίων συναντά κανείς παντού και πρόσωπα με πάθος και σημαντικότερη θετική προσφορά.

Φυσικά, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να μας διαφεύγουν οι διαστάσεις του ρόλου των διεθνών οργανισμών από άποψη παραγωγής, ζήτησης και πρωτοβουλιών. Έτσι, σε κάποιους από τους οργανισμούς αυτούς λειτουργούν αξιόλογες αμιγείς μονάδες ορολογίας με μόνιμους ορολόγους.

Σημαντικότερη θέση ανάμεσα στις πρωτοβουλίες των οργανισμών αυτών, με ειδικό κοινοτικό ενδιαφέρον κατέχουν τα κοινοτικά προγράμματα POINT (Proposals for an Operational Infrastructure for Terminology in Europe) που έχει ολοκληρωθεί και MLIS (Multiannual programme to promote the Linguistic diversity of the Community in the Information Society - Multilingual Information Society) που διεδέχθη το POINT.

Πάντως κάποιοι περιγράφουν τα προγράμματα αυτά ως δράσεις κάπως κατακερματισμένες, με έργα που δεν εντάσσονται σε συνολικό γενικό σχέδιο. Εστω και έτσι όμως, συντελούν να συνειδητοποιηθεί από τα αρμόδια κέντρα λήψης αποφάσεων, αλλά και ευρύτερα, η διάσταση αυτή και να φωτιστεί καλύτερα η ανάγκη συνεργασίας, συγκέντρωσης, συντονισμού, αποφυγής άσκοπων επαναλήψεων.

Τέλος, σε καθαρά τεχνικό επίπεδο, η πληροφορική ήταν από την πλευρά της σταθερά σε θέση να υπερκαλύπτει τις ανάγκες όλων από κάθε άποψη, δηλαδή και υλικού και προγραμμάτων. Όταν οι ανάγκες περιγραφούν καλώς, καλύπτονται, εφόσον βέβαια διατίθενται οι σχετικοί πόροι. Ο όγκος των προσπαθειών που πρέπει ακόμη να καταβληθούν και η σχετική καθυστέρηση καταγράφονται στους άλλους τομείς (τυποποίηση, συνεργασία, γλωσσικές ανάγκες...). Μάλιστα έχουμε ήδη αναφέρει κάποια τάση σύγχυσης μεταξύ της παραμέτρου αυτής με την ορολογική δραστηριότητα στο σύνολό της.

ΣΧΟΛΙΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εχουμε φθάσει σε ένα σημείο όπου για μεγάλο πλήθος τιθέμενων προβλημάτων ορολογίας κάποιος έχει ήδη εργασθεί και το αποτέλεσμα της εργασίας αυτής κάπου υπάρχει. Το θέμα είναι πως θα βρει την απάντηση ο ενδιαφερόμενος την ώρα που τη ζητεί.

Τί δεν γίνεται λοιπόν και τί πρέπει να γίνει; Κατά τη γνώμη μας πρέπει να περιμένουμε. Όλα προχωρούν με το ρυθμό τους, που φαίνεται ότι δεν μπορεί να αλλάξει

εύκολα. Κάποτε τα πράγματα θα βρουν το δρόμο τους. Πρόκειται για δραστηριότητα με σημαντική ανάγκη ανθρώπινης επέμβασης κατά τη φάση της παραγωγής, πράγμα που δεν γίνεται τόσο εύκολα αποδεκτό και κατανοητό, ιδίως από αυτούς που αποφασίζουν για τους πόρους. Όλα θα προχωρήσουν στο βαθμό που θα προχωρούν η συνεργασία, η ομογενοποίηση και ο συντονισμός.

Για τη χώρα μας, αν η δημιουργία κάποιου έγκυρου κέντρου επαφής ήταν εφικτή, νομίζουμε ότι θα μπορούσαμε να περιμένουμε θεαματικές εξελίξεις.

Ανάλογη είναι άλλωστε, όπως είδαμε, και η ακολουθούμενη κατεύθυνση από τους σοβαρότερους παράγοντες του χώρου.

Μιχαήλ Καλλέργης

*M-H ΕΜΠ, υπάλληλος υπηρεσίας ορολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
Commission Europeenne, rue de la Loi 200, B-1049 Bruxelles, BELGIQUE
Bureau JECL 2/188*